

Ikkebindende retningslinjer for frisørbranchen

Juni 2021

EUROPA-KOMMISSIONEN

Generaldirektoratet for Beskæftigelse, Sociale Anliggender, Arbejdsmarkedsforhold og Inklusion
Direktoratet for arbejdsvilkår og dialog mellem arbejdsmarkedets parter
Kontoret for sikkerhed og sundhed på arbejdspladsen
Det Europæiske Arbejds miljøagentur
European Commission
B-1049 Brussels

E-mail: EMPL-C2-UNIT@ec.europa.eu

Ikkebindende retningslinjer for frisørbranchen

Redaktionen afsluttet i juni 2021

Dette dokument er udarbejdet for Europa-Kommissionen. Det afspejler imidlertid kun forfatterens synspunkter, og Europa-Kommissionen er ikke ansvarlig for eventuelle konsekvenser af videreanvendelse af denne publikation. Yderligere information om EU er tilgængelig på internettet (<http://www.europa.eu>).

Luxembourg: Den Europæiske Unions Publikationskontor, 2022

© Den Europæiske Union, 2022

Politikken for videreanvendelse af Europa-Kommissionens dokumenter gennemføres i henhold til Kommissionens afgørelse 2011/833/EU af 12. december 2011 om videreanvendelse af Kommissionens dokumenter (EUT L 330 af 14.12.2011, s. 39). Medmindre andet er angivet, er videreanvendelse af dette dokument tilladt under en Creative Commons Kreditering 4.0 International (CC-BY 4.0)-licens (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Det betyder, at videreanvendelse er tilladt med passende kildeangivelse og angivelse af eventuelle ændringer.

Ved enhver anvendelse eller gengivelse af elementer, der ikke ejes af Den Europæiske Union, kan det være nødvendigt at indhente tilladelse direkte fra de respektive rettighedshavere.

DA PDF

ISBN 978-92-76-42357-7

doi:10.2767/829727

KE-01-21-346-DA-N

Indholdsfortegnelse

Indledende bemærkninger	6
1. Generel risikovurdering	7
1.1. Retlig forpligtelse: Rammedirektiv 89/391/EØF	7
1.2. Risici og konsekvenser	7
1.3. Risikovurdering: et værktøj til fastlæggelse af risikostyringen	9
2. Særlige forhold vedrørende sikkerhed og sundhed på arbejdspladsen i frisørbranchen	12
2.1. Arbejdssteder	12
2.2. Uddannelse	13
2.3. Muskel- og knoglelidelser	13
2.3.1. Arbejdsstedets udformning og passende udstyr.....	14
2.4. Hudlidelser.....	15
2.4.1. Forebyggende og korrigerende foranstaltninger.....	15
2.5. Luftvejsproblemer	17
2.6. Tinnitus, høreskader og træthed som følge af støj på arbejdspladsen	18
Liste over nyttige links	19

Indledende bemærkninger

Udarbejdelsen af ikkebindende retningslinjer for frisørbranchen indgår i en række i fællesskab aftalte aktiviteter til støtte for en selvstændig gennemførelse af den europæiske rammeaftale om beskyttelse af sundheden og sikkerheden for ansatte i frisørbranchen.

Dette udkast er udarbejdet af Generaldirektoratet for Beskæftigelse, Sociale Anliggender, Arbejdsmarkedsforhold og Inklusion i overensstemmelse med konklusionerne af drøftelserne på møderne med arbejdsmarkedets parter den 26. marts 2019, 5. december 2019, 15. september 2020, 2. december 2020 og 29. marts 2021.

Alle de elementer, som arbejdsmarkedets parter anser for relevante, er medtaget i dette udkast til brochure. For at holde den kort og enkel er det imidlertid ikke dem alle, der behandles i dybden.

Det blev besluttet, at denne publikation skulle stiles til nationale myndigheder (herunder nationale arbejdstilsyn), som skulle tilpasse brochuren efter behov for effektivt at nå ud til individuelle frisører i deres land ⁽¹⁾.

Indholdet er tæt baseret på referencedokumenter fra arbejdsmarkedets parter.

Der er ingen tvivl om, at sundhed og sikkerhed på arbejdspladsen og navnlig den gyldne regel om sundhed og sikkerhed på arbejdspladsen — de generelle forebyggelsesprincipper — er blevet vigtigere end nogensinde. Dette er grunden til, at der i dette dokument — ud over det aftalte indhold — medtages oplysninger om retningslinjerne for håndtering af udfordringerne på arbejdspladsen i forbindelse med covid-19-pandemien.

⁽¹⁾ Disse retningslinjer kan også være nyttige for andre organisationer, institutioner, arbejdsgrupper og udvalg på EU-plan og nationalt plan.

1. Generel risikovurdering

1.1. Retlig forpligtelse: Rammedirektiv 89/391/EØF

Rådets direktiv 89/391/EØF af 12. juni 1989 om iværksættelse af foranstaltninger til forbedring af arbejdstagernes sikkerhed og sundhed under arbejdet ⁽²⁾ (rammedirektivet) pålægger arbejdsgivere (herunder i frisørbranchen) forskellige forpligtelser. I henhold til artikel 5 har arbejdsgiveren pligt til at sikre arbejdstagernes sikkerhed og sundhed i alle forhold, der er forbundet med arbejdet. I den forbindelse præciseres det i artikel 6, at arbejdsgiveren træffer de nødvendige foranstaltninger til beskyttelse af arbejdstagernes sikkerhed og sundhed, herunder aktiviteter til forebyggelse af erhvervsbetingede risici, til oplysning og til oplæring samt til tilrettelæggelse af en ordning og tilvejebringelse af de nødvendige midler.

På alle arbejdspladser, herunder frisørsaloner, er det meget vigtigt at anvende de generelle forebyggelsesprincipper. Disse principper omfatter regler som f.eks. forhindring af risici, bekæmpelse af risici ved kilden og evaluering af de risici, der ikke kan undgås. I overensstemmelse med disse principper skal arbejdsgiveren foretage en risikovurdering, der tager hensyn til arten af virksomhedens aktiviteter.

Et andet princip, der er meget vigtigt inden for sundhed og sikkerhed på arbejdspladsen, er substitutionsprincippet, hvilket i denne sammenhæng betyder, at de kosmetiske produkter ⁽³⁾, der yder det højeste beskyttelsesniveau for arbejdstagernes sundhed og sikkerhed, skal foretrækkes. Hvis substitution ikke er mulig, skal arbejdsgiveren anvende de kosmetiske produkter, der indebærer den laveste eksponering (to-kammer-applikatorer, voks, granulat osv.).

Det skal dog understreges, at der i ovenstående afsnit redegøres for de minimumskrav, der er fastsat i rammedirektivet og andre relevante direktiver, og at medlemsstaterne har lov til at opretholde eller anvende strengere krav. Med andre ord er det muligt for medlemsstaterne at afgøre, hvilke specifikke løsninger der passer bedst til deres situation, forudsat at minimumskravene på EU-plan er opfyldt. Brugere af disse retningslinjer i medlemsstaterne rådes derfor til først at kontrollere de nationale bestemmelser om gennemførelse af rammedirektivet og andre relevante direktiver i deres nationale retssystemer.

1.2. Risici og konsekvenser

På arbejdspladsen er frisører udsat for **forskellige former for risici**, der kan forårsage smerte og sygdom og føre til ulykker.

De fleste frisører er kvinder (ofte i den fødedygtige alder). Arbejdsvilkårene for gravide arbejdstagere skal være i overensstemmelse med EU-lovgivningen, navnlig **direktiv 92/85/EØF** ⁽⁴⁾, national lovgivning og kollektive overenskomster. På EU-plan bør

⁽²⁾ EUT L 183 af 29.6.1989, s. 1.

⁽³⁾ Kosmetiske produkter er reguleret ved Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1223/2009 af 30. november 2009 om kosmetiske produkter, som ændret (EUT L 342 af 22.12.2009, s. 59). I henhold til bestemmelserne i denne forordning skal den ansvarlige person (f.eks. fabrikant, importør eller distributør) for hvert kosmetisk produkt, som bringes i omsætning, garantere sikkerheden og overholdelsen af de relevante forpligtelser, der er fastsat i denne forordning. Produkter, der anvendes i frisørsaloner, skal være i overensstemmelse med forordningen.

⁽⁴⁾ Rådets direktiv 92/85/EØF af 19. oktober 1992 om iværksættelse af foranstaltninger til forbedring af sikkerheden og

arbejdsgiverne tage hensyn til særlige krav til sundhed og sikkerhed på arbejdspladsen for arbejdstagere, som er gravide, som lige har født, eller som ammer, når de planlægger og tilrettelægger arbejdsaktiviteter (artikel 4, stk. 1, og artikel 5). Arbejdsgiveren skal under overholdelse af eventuelle strengere nationale bestemmelser vurdere, om en gravid kvinde kan udføre en opgave under de givne arbejdsvilkår. Bilag I til ovennævnte direktiv indeholder en ikkeudtømmende liste over agenser, arbejdsprocesser og arbejdsforhold med henblik på den i artikel 4, stk. 1, omhandlede vurdering, mens bilag II indeholder en ikkeudtømmende liste over agenser og arbejdsforhold, der er omhandlet i artikel 6 (tilfælde, hvor udsættelse er forbudt).

Erhvervsbetingede risici kan have forskellige årsager, f.eks. frisørernes adfærd, de anvendte teknikker, tilrettelæggelsen af arbejdet og indretningen af arbejdspladsen. Arbejdspraksis og miljøfaktorer, der kan udgøre en risiko for frisørernes sundhed og sikkerhed, omfatter:

- arbejde med våde hænder
- anvendelse af kosmetiske produkter
- anvendelse af skærende og skarpe instrumenter
- at stå op i længere tid ad gangen
- at arbejde i en foroverbøjet stilling i længere tid ad gangen
- manglende eller forkert anvendelse af værnemidler
- forkert anvendelse af produkter (f.eks. ved ikke at fortynde koncentrerede produkter som shampoo og hårfarvningsprodukter som angivet)
- utilstrækkelig variation i arbejdsstilling og -opgaver
- utilstrækkelig plads til at bevæge sig
- anvendelse af dårligt vedligeholdt udstyr
- dårlig belysning
- træk eller temperaturudsving
- støj
- uegnet opbevaring (ikke tørt, køligt eller ved stuetemperatur) af produkter (f.eks. kosmetik, flasker, spraybeholdere, kolber, beholdere).

Disse risici kan bidrage til **alvorlige sundhedsproblemer**. For eksempel kan indtagelse af belastende arbejdsstillinger i længere tid ad gangen kombineret med ensidigt gentagne bevægelser forårsage smerter i hænder, skuldre, ryg, ben (åreknuder) og fødder og forårsage arbejdsrelaterede **muskel- og knoglelidelser**.

Gentagen kontakt med vand og kosmetiske produkter kan forårsage eksem på hænderne, allergiske reaktioner, hovedpine og luftvejsproblemer.

Luftvejsproblemer kan også blive udløst af et utilstrækkeligt ventilationssystem eller fravær af et sådant system.

Støj på arbejdspladsen kan også forårsage permanent høretab eller tinnitus. Støjende udstyr (f.eks. hårtørrere) og endda baggrundsmusik forstyrrer kommunikationen og øger træthedsfølelsen.

Tilrettelæggelsen af arbejdsopgaver, indretningen af arbejdspladsen og lange og uregelmæssige arbejdstider kan også påvirke frisører — som enhver anden arbejdstager — i den forstand, at de kan lide under **arbejdsrelateret stress**.

Generelt påvirker sådanne lidelser arbejds- og livskvaliteten, og på lang sigt kan disse helbredstilstande i sidste ende tvinge nogle frisører til at forlade erhvervet.

1.3. Risikovurdering: et værktøj til fastlæggelse af risikostyringen

Gennemførelse af en risikovurdering er en retlig forpligtelse og den bedste måde at håndtere risici på. Generelt skal en risikovurdering tilpasses en given arbejdsplads og dens særlige karakteristika. I princippet bør arbejdsgiverne vurdere frisørsalonen for at identificere eksisterende og potentielle risici og derefter opstille en liste over disse ledsaget af forebyggende og beskyttende foranstaltninger. Arbejdsgiveren bør også drøfte resultaterne med personalet og derefter udarbejde en relevant forebyggelses- og beskyttelsesplan.

Med henblik på at opfylde risikovurderingsforpligtelsen kan det være en god idé for arbejdsgivere at gøre sig bekendt med nogle onlineværktøjer, der er tilgængelige på europæisk og nationalt plan. For eksempel tilbyder værktøjet til interaktiv onlinerisikovurdering (OiRA), som er udviklet af Det Europæiske Arbejdsmiljøagentur (EU-OSHA), praktiske instruktioner i og hjælpemidler til vurdering af risici i frisørbranchen. Værktøjet findes på <https://oiraproject.eu/da/oir-tools/hairdressers>.

Der findes også nationale risikovurderingsressourcer og -websteder, som det er værd at se nærmere på.

Lande med risikovurderingsressourcer

- **Belgien.** Infografik:
 - <http://www.coiffure.org/nl/sectorinfo/preventie-welzijn>
- **Tyskland.** App til risikovurdering for frisører:
 - <https://www.bgw-online.de>

Lande med deres egen interaktive tilgang til risikovurdering

- **Nederlandene:**
 - <https://healthyhairdresser.nl/>
 - <https://healthyhairdresser.nl/rie>
- **Irland.** BeSMART:
 - <http://www.besmart.ie>
 - <http://www.besmart.ie/supported-business-types>
- **Spanien.** Peluqueras y centros de estética:
 - <https://www.prevencion10.es/>
- **Frankrig.** Det interaktive risikovurderingsværktøj for frisører blev gjort tilgængeligt online i januar 2021 i samarbejde med sygesikringsorganisationer. Det blev ledsaget af offentliggørelsen af en informationsbrochure, der præsenterede de vigtigste erhvervsrisici i branchen samt centrale statistikker over arbejdsulykker og erhvervssygdomme.

- Værktøj: <https://www.inrs.fr/media.html?refINRS=outil75>
- Informationsfolder: <https://www.inrs.fr/media.html?refINRS=ED %206397>

Uden for Den Europæiske Union

- **Norge.** Risikohjælpen, administreret af den norske arbejdstilsynsmyndighed: <https://risikohjelpen.arbejdstilsynet.no/>.
- **Schweiz.** Protection de la santé et sécurité dans la branche de la coiffure. Manuel de la solution pour la branche — en håndbog, der skal stilles til rådighed i alle frisørsaloner.
- **Storbritannien.** <http://www.hse.gov.uk/toolbox/> og <https://www.hse.gov.uk/simple-health-safety/risk/steps-needed-to-manage-risk.htm>.

Forskellige informationskilder kan blive taget i betragtning ved udførelsen og/eller ajourføringen af en risikovurdering. Der kan navnlig være tale om arbejdsgivernes egne observationer, bemærkninger og forslag fra frisører, erfaringer fra "nærved-hændelser" (hændelser, der potentielt kunne have medført personskade, sygdom eller tingskade, men som heldigvis ikke gjorde det) og en logbog over ulykker.

En risikovurdering identificerer risici og fastlægger passende forebyggende og beskyttende foranstaltninger til at eliminere eller reducere disse risici.

I forbindelse med frisørvirksomhed omfatter de identificerede risikotyper og foranstaltninger til forebyggelse heraf:

- biologiske risici — implementere god hygiejnepraksis, f.eks. regelmæssig desinfektion af gulve og toiletter
- fysiske risici — reducere støj og sørge for tilstrækkelig belysning
- kemiske risici — undgå reaktioner og sensibilisering af huden og luftvejene
- elektriske risici — kun benytte certificeret udstyr
- snublen og fald — sikre, at arbejdspladsen og alt udstyr er godt vedligeholdt
- forbrændinger og skæreskader — kun benytte certificeret udstyr
- arbejdsrelateret stress — definere opgaver klart osv.

Der kan til enhver tid opstå nye risici, som undertiden kræver en øjeblikkelig reaktion. Som følge af den nuværende covid-19-pandemi er arbejdsgiverne f.eks. nødt til at overveje flere faktorer vedrørende biologiske agenser i deres risikovurdering og følge mange flere regler, der har til formål at beskytte deres personale og forebygge spredningen af coronavirus⁽⁵⁾. For at støtte arbejdsgiverne i praksis har EU-OSHA offentliggjort relevant vejledning om covid-19 på arbejdspladsen⁽⁶⁾. Denne vejledning hjælper arbejdsgiverne med at håndtere sundheds- og sikkerhedsaspekter på arbejdspladsen under denne sundhedskrise af hidtil uset omfang⁽⁷⁾. Den indeholder også en liste over tilgængelige nationale retningslinjer for specifikke sektorer og erhverv. Desuden har EU-OSHA stillet et onlinerisikovurderingsværktøj til rådighed, som specifikt har til formål at støtte risikovurderinger vedrørende covid-19 på arbejdspladsen.

Det er værd at bemærke, at der er et lovkrav om at dokumentere risikovurderingen og de forebyggende eller beskyttende foranstaltninger, der skal træffes. Når risikovurderingen dokumenteres, tilrådes det at medtage:

- navn på den eller de personer, der foretager undersøgelsen, samt deres stillinger

⁽⁵⁾ Også pålagt af de offentlige sundhedsmyndigheder.

⁽⁶⁾ Se afsnit 3.

⁽⁷⁾ Se også <https://coiffure.eu/social-dialogue/official-documents/covid-19-protection-health-hairdressers>.

Ikkebindende retningslinjer for frisørbranchen

- de konstaterede risici
- hvilken gruppe af arbejdstagere der i givet fald er udsat for hvilke risici
- de nødvendige foranstaltninger, der træffes som følge heraf
- navn på den eller de personer, der er ansvarlige for foranstaltningerne, samt deres stillinger
- tidsrammen for opfølgning.

Det anbefales kraftigt, at alle arbejdstagere, herunder frisører, sætter sig ind i den obligatoriske forebyggelsesplan på deres arbejdsplads og instrueres i, hvordan de skal handle til daglig for at sikre deres egen og deres kollegers sundhed og sikkerhed. I forbindelse med frisørarbejde vil dette omfatte sikker håndtering af kosmetiske produkter og forebyggelse af ulykker.

2. Særlige forhold vedrørende sikkerhed og sundhed på arbejdspladsen i frisørbranchen

For at fremme aspekter af arbejdsmiljøet vedrørende sundhed og sikkerhed i branchen anbefales det, at der udvikles en ordning, hvorefter opgaver kan gå på skift, så ensidigt gentagne bevægelser eller belastende arbejde i en længere periode så vidt muligt undgås. Det er også vigtigt at tage hensyn til den tekniske udvikling inden for ergonomi ved køb af nyt udstyr og værktøj og ved nyindretning eller renovering af lokaler ⁽⁸⁾. For at forebygge ulykker i frisørsalonen og sørge for et sikkert arbejdsmiljø anbefales det, at kosmetiske produkter opbevares under passende forhold (køligt op til stuetemperatur), at flasker opbevares forseglet i den originale emballage, og at produkter, der udgør en brandfare, holdes væk fra antændelige materialer ⁽⁹⁾. Det anbefales desuden, at der træffes kollektive og individuelle beskyttelsesforanstaltninger ⁽¹⁰⁾.

2.1. Arbejdssteder

Minimumskrav vedrørende sundhed og sikkerhed på arbejdssteder, der anvendes for første gang, og på arbejdssteder, der allerede er i brug, er fastsat i henholdsvis bilag I og bilag II til [direktiv 89/654/EØF](#) af 30. november 1989 om minimumsforskrifter for sikkerhed og sundhed i forbindelse med arbejdsstedet (første særdirektiv i henhold til artikel 16, stk. 1, i direktiv 89/391/EØF) ⁽¹¹⁾.

Begge bilag indeholder forpligtelser vedrørende grundlæggende parametre såsom elektriske installationers stabilitet og soliditet i bygninger, der huser arbejdspladser, flugtveje og nødudgange, branddetekteringsudstyr og brandslukningsudstyr samt ventilation af indelukkede arbejdssteder for at opretholde en passende rumtemperatur ⁽¹²⁾ og naturlig og kunstig belysning, gulve, lofter og tage, vinduer, døre og porte, lokalers dimensioner og luftrum i lokaler — bevægelsesfrihed ved arbejdsstationer, pauserum og sanitære installationer ⁽¹³⁾.

For at sikre arbejdstagernes sundhed og sikkerhed på arbejdspladsen skal arbejdspladsen generelt være godt og ergonomisk indrettet. Hvis arbejdspladsen ikke opfylder disse kriterier, er der stor sandsynlighed for, at arbejdstagerne vil opleve sundhedsproblemer.

Det er vigtigt at bemærke, at frisører ligesom andre arbejdstagere regelmæssigt er nødt til at håndtere arbejdsrelateret stress ⁽¹⁴⁾, hvis årsager kan være en stor arbejdsbyrde, nødvendigheden af uregelmæssige arbejdstider, manglende mulighed for at afholde tilstrækkelige pauser, urimelige jobkrav eller manglende klarhed med hensyn til de opgaver, der skal udføres. Det er værd at bemærke, at ud over mentale sundhedsproblemer kan arbejdstagere, der lider af stress i længere perioder, udvikle alvorlige fysiske sundhedsproblemer som f.eks. muskel- og knoglelidelser.

⁽⁸⁾ Paragraf 5, stk. 2 og 3, (ergonomiske arbejdspladser) i den europæiske rammeaftale om beskyttelse af sundheden og sikkerheden for ansatte i frisørbranchen.

⁽⁹⁾ Paragraf 6 (forebyggelse af ulykker og sikkerhed på arbejdspladsen) i den europæiske rammeaftale om beskyttelse af sundheden og sikkerheden for ansatte i frisørbranchen.

⁽¹⁰⁾ Paragraf 8 (kollektive beskyttelsesforanstaltninger) og paragraf 9 (individuelle beskyttelsesforanstaltninger) i den europæiske rammeaftale om beskyttelse af sundheden og sikkerheden for ansatte i frisørbranchen.

⁽¹¹⁾ EFT L 393 af 30.12.1989, s. 1, som ændret.

⁽¹²⁾ Kulde øger f.eks. den muskelkraft, der kræves af underarmene, og belaster senerne, hvilket fører til ukorrekt håndtering af udstyr.

⁽¹³⁾ Det er vigtigt at understrege, at ovennævnte direktiv kun fastsætter minimumskrav, og at medlemsstaterne kan indføre strengere krav på dette område.

⁽¹⁴⁾ Med hensyn til stressrelaterede spørgsmål henvises til <https://osha.europa.eu/da/themes/psychosocial-risks-and-stress>.

2.2. Uddannelse

Det er vigtigt at huske på, at frisører i løbet af deres karriere — i overensstemmelse med relevante nationale regler — skal gennemføre (genopfrisknings)kurser om forskellige faglige emner såsom ergonomiske teknikker og kurser i sundhed og sikkerhed på arbejdspladsen. Formålet er, at de skal kunne håndtere det skiftende arbejdsmiljø og vurdere risici i forbindelse med anvendelse af bestemte teknikker/stillinger/udstyr eller visse vaner.

Kursusindholdet bør præsenteres med fokus på praktiske aspekter i et virkeligt miljø for at sikre, at frisører regelmæssigt og vellykket anvender det, de har lært, i praksis. Dette indhold kan også leveres via visuelle instruktioner, f.eks. på videoplatforme, apps, sociale medier og smartphones.

2.3. Muskel- og knoglelidelser

De hyppigste **symptomer** på muskel- og knoglelidelser er smerter, kløe, karpaltunnelsyndrom, irritation, varme, kramper, stivhed, svaghed og tab af følesans, når man bevæger sig. De berørte områder kan omfatte skuldre, albuer, håndled/hænder (overekstremiteter), knæ (underekstremiteter), hals og ryg.

Muskel- og knoglelidelser kan vise sig pludseligt, men udvikler sig oftere gradvist. Typisk opleves smerter og træthed først ved arbejdsdagens afslutning, men forsvinder efter en hvileperiode. Senere kan smerterne vare ved selv efter hvile. Smerterne kan desuden forårsage søvnbesvær, som påvirker arbejdsindsatsen. Symptomerne kan efterfølgende føre til kortvarigt fravær fra arbejdet. Til sidst forsvinder smerterne måske slet ikke. Trætte muskler fungerer ikke længere effektivt, og der opstår kliniske symptomer. Disse problemer udvikler sig langsomt, og det er ofte vanskeligt at fastslå årsagen. For at undgå, at symptomerne forværres og bliver irreversible, rådes frisører til at fortælle deres læge om disse symptomer, så snart de opstår.

Årsagerne til muskel- og knoglelidelser er belastende kroppsstillinger, statiske belastninger og ensidigt gentagne bevægelser.

Frisører indtager hyppigt belastende kroppsstillinger, f.eks. ved at arbejde i samme stilling i lange perioder eller stå på fødderne i lange perioder iført uegnede sko. Arbejdets karakter kræver også, at de udfører ensidigt gentagne bevægelser såsom gentagne gange at løfte armene over skulderhøjde, løfte overarmene, læne sig til siderne eller bøje sig forover, bøje nakken fremover og strække den for meget samt bøje eller dreje håndleddene. Udførelse af de samme bevægelser gentagne gange og over længere perioder øger risikoen for muskel- og knoglelidelser.

Statisk belastning opstår, når en del af kroppen holdes i stort set samme position i en længere periode (mere end 4 sekunder), hvor musklerne er under konstant belastning. Dette kan føre til problemer, der påvirker skuldre og arme samt ryggen. Statische arbejdsstillinger kan omfatte at sidde, stå eller bøje sig i længere perioder. Statisk belastning er almindelig i job, der involverer hyppig bevægelse af arme, albuer, håndled og fingre, mens hals- og skulderområdet ikke bevæges.

Passende **forebyggende og beskyttende foranstaltninger** omfatter indførelse af hensigtsmæssige arbejdsmetoder, idet frisører bør undgå at indtage akavede stillinger i lange perioder ved at skifte mellem opgaver (opgaverotation), skifte mellem stående og siddende arbejde, benytte en klippestol, gå rundt om kunderne, mens de arbejder, opretholde en passende afstand (ikke for tæt på, ikke for langt fra, ikke for højt, ikke for

lavt), bede kunderne om at samarbejde (f.eks. sidde mere opret eller synke en smule sammen) og indtage en sund kroppsstilling og i et spejl kontrollere, at deres stilling er korrekt. Andre foranstaltninger omfatter at indstille frisørstolen og klippestolen efter kundens højde, justere vaskestolens højde, benytte gode klippeteknikker (håndflade mod håndflade) og anvende godt vedligeholdte sakse og letvægtshårtørrere.

Yderligere oplysninger om, hvordan frisører kan forebygge muskel- og knoglelidelser, findes andetsteds ⁽¹⁵⁾.

2.3.1. Arbejdsstedets udformning og passende udstyr

Muskel- og knoglelidelser kan også forårsages af andre faktorer.

Sådanne **årsager** omfatter en dårligt udformet arbejdsplads, f.eks. gange, der ikke er brede nok, forhindringer, utilstrækkelig bevægelsesfrihed til at udføre opgaver, frisørstole, vaskestole, vaskekummer, klippestole og rulleborde med forkert højde, glatte gulve og utilstrækkelig og/eller meget skarpt lys.

Det kan belaste ryg-, skulder- og nakkemusklerne, hvis frisøren arbejder i den forkerte højde. Dette kan forekomme, hvis vaskekummer eller frisørstole ikke befinder sig i den rigtige højde. Hvis afstanden mellem nakkestøtten og vaskekummens bagside f.eks. er for stor, skal frisøren strække sig for at nå kunden. Dette kan give problemer med ryggen, skulderen og armene.

Forebyggende og beskyttende foranstaltninger falder inden for flere områder.

Et velindrettet arbejdsmiljø er kendetegnet ved:

- funktionel nærhed mellem de forskellige områder og zoner (hvilket muliggør en jævn cirkulation af trafikken mellem de forskellige zoner)
- tilstrækkelig med plads, som er godt indrettet (og derved sikrer fri bevægelighed ved arbejdspladserne)
- god belysning (tilstrækkelig, men ikke for skarp)
- passende gulvbelægning (stabil, jævn, fast og skridsikker uden hindringer)
- god ventilation
- stabil og passende temperatur
- et pauserum og et let tilgængeligt lagerrum til produkter.

Gode møbler er også vigtige og omfatter:

- justerbare frisørstole (til kunderne)
- højdejusterbare og fritstående vaskekummer, der kan anbringes i en diagonal position
- en kombination af ergonomisk stol/vaskekumme (hvor afstanden mellem nakkestøtten og bagsiden af vaskekummen ikke tvinger frisøren til at strække sig for meget hen mod kunderne)
- højdejusterbare klippestole med hjul og drejeligt sæde, der skrånere let fremad for at opretholde rygsøjlels naturlige kurve, og højdeindstillelige rulleborde med hjul.

Godt udstyr omfatter:

- en ergonomisk saks med fingerstøtte, der er specifikt beregnet til højre- eller venstrehåandede brugere

⁽¹⁵⁾ Kilder: Verhamme, M.: A Close Shave, Transnational ESF Project — Final report — Phase 1, Coiffure, Ghent, 2014 (<https://www.videncenterforfrisorer.dk/wp-content/uploads/dokumenter/rapporter/A%20close%20shave.%20January%20March%202014%20TRANSNATIONAL%20ESF%20PROJECT.pdf>), og Coiffure: Fiches Take Care of Yourself! — Skin prevention and ergonomics for hairdressers, Coiffure, Ghent (https://www.febelhair.org/sites/default/files/ubk-fiches-zorg_voor_jezelf-en-lr.pdf).

- lette og trådløse hårklippemaskiner med ovalt greb
- lette hårbørster med tilstrækkelig langt og skridsikkert håndtag og ergonomiske hårtørrere (lette, så støjsvage som muligt og specifikt beregnet til højre- eller venstrehådede brugere) med cylindrisk eller ovalt håndtag, der vibrerer så lidt som muligt.

Manglende vedligeholdelse af udstyret eller utilstrækkelig udskiftning af beskadiget udstyr øger risikoen for muskel- og knogleskader som følge af belastende kroppsstillinger, anstrengelse, gentagne bevægelser osv.

2.4. Hudlidelser

De hyppigste **symptomer** på kontakteksem (irritativ og allergisk) er tør hud, rødmen, kløe, afskalning, revnet hud/blærer og smerter.

Eksem er en betændelsesreaktion i huden med forskellige årsager. Eksem er ikke smitsom (og skyldes ikke bakterier, svampe eller virus) og kan ikke overføres fra en person til en anden. Den beskadigede hud er dog udsat for infektion.

Der findes to former for kontakteksem (dermatitis), irritativ og allergisk.

Årsagerne til kontakteksem er et vådt miljø og kosmetik, navnlig vask af hår uden at bære handsker, hvilket resulterer i, at huden kommer i direkte kontakt med kosmetiske produkter (shampoo, hårfarvningsmidler, hårbehandlinger osv.), og regelmæssig brug af sakse og barbermaskiner.

Betændelse i hænderne skyldes normalt irriteret hud forårsaget af kortvarig kontakt med stærke kosmetiske produkter såsom blegemidler eller hårfarvningsmidler, (hovedsagelig) gentagen kontakt med lokalirriterende stoffer og hyppigt arbejde med våde produkter eller milde kosmetiske produkter såsom shampoo og sæbe.

Gentagen kontakt med vand er en af de vigtigste årsager til eksem. Frisører løber en større risiko for hudproblemer, hvis deres hænder eksponeres for vand i mere end 2 timer om dagen, hvis hænderne bliver våde flere gange dagligt, eller hvis de anvender shampoo i kunders hår mere end 10 gange dagligt.

2.4.1. Forebyggende og korrigerende foranstaltninger

2.4.1.1. Tilstrækkelig hudbeskyttelse

Den grundlæggende metode til beskyttelse af huden er at benytte kosmetiske produkter, der giver det højeste beskyttelsesniveau for arbejdstagernes sundhed og sikkerhed, eller, hvis det ikke er muligt at substituere dem, at anvende produkter, der indebærer den laveste eksponering, samt at veksle mellem opgaver. Det anbefales, at der så vidt muligt er balance mellem vådt og tørt arbejde for at undgå gentagen kontakt med vand og hudirriterende stoffer i længere tid ad gangen. Det er i princippet tilrådeligt, at frisører anvender en mild sæbe og håndcreme (uden farvestoffer og parfume), nikkelfrit udstyr ⁽¹⁶⁾

⁽¹⁶⁾ Kilder: Verhamme, M.: A Close Shave, Ergonomics for Start-up Hairdressers — Transnational ESF project, Coiffure, Ghent, 2015 (<https://www.febelhair.org/sites/default/files/ergonomie-2015-en-lr.pdf>), Coiffure: Fiches Take Care of Yourself! — Skin prevention and ergonomics for hairdressers, Coiffure, Ghent (https://www.febelhair.org/sites/default/files/ubk-fiches-zorg_voor_jezelf-en-lr.pdf), og Verhamme, M.: A Close Shave, Transnational ESF Project — Final report — Phase 1, Coiffure, Ghent, 2014 (https://www.febelhair.org/sites/default/files/esf-project-eng_def-hr-zonder_afloop-printer.pdf).

og pulverfrie handsker⁽¹⁷⁾ (en egnet type engangshandsker eller genanvendelige handsker), fjerner smykker fra hænder og fingre, når de arbejder, og klipper håret, inden de farver det.

Ud over at skifte mellem vådt og tørt arbejde i frisørsaloner kan frisører også beskytte hænderne i fritiden ved at bære varme handsker, når de er udendørs om vinteren, anvende beskyttelsehandsker, når de udfører vådt arbejde i hjemmet, og behandle sår straks og hygiejnisk.

Hudcreme. Det anbefales at anvende neutrale fugtighedscremer til huden. Cremerne må ikke indeholde farvestoffer eller parfume, da disse stoffer kan være allergifremkaldende. Alle arbejdstagere bør have deres egen creme, eller den skal stilles til rådighed i en dispenser for at undgå krydskontaminering mellem forskellige arbejdstagere.

Handsker (engangshandsker eller genanvendelige — tilpasset opgaven). Kun den egnede type handsker giver beskyttelse. I forbindelse med visse frisøraktiviteter er det hensigtsmæssigt at anvende engangshandsker — som er meget tynde og generelt mere komfortable — mens andre frisøraktiviteter udføres bedre, når der bæres genanvendelige handsker, som er tykkere. Alle handsker bør være latexfri.

Engangshandsker. Da brug af handsker er den vigtigste foranstaltning til at minimere hudproblemer, bør der altid benyttes engangshandsker ved blanding, påføring og udskylning af hårfarvningsmiddel og skyllefarve, ved blanding, påføring og udskylning af blegemidler, ved klargøring, påføring, neutralisering og udskylning af permanentvæske samt under andre former for vask og skylning af hår.

Det tilrådes ikke at arbejde med hænderne i vand i mere end 30 minutter pr. time. Og når mere end halvdelen af arbejdsdagen tilbringes med at vaske eller skylle, er det meget sandsynligt, at huden bliver tør. Det anbefales derfor, at frisører, når de udfører disse opgaver, bærer engangshandsker (uden latex) med lange manchetter, der dækker håndled og underarm (ideelt set ca. 30 cm lange fra manchet til fingerspidser), således at der ikke kan løbe væske ind i dem. Handskerne bør være pulverfrie og glatte.

Det kan være en god idé for frisører at bære tynde bomuldshandsker under de vandtætte handsker for at absorbere sved.

Genanvendelige handsker. For at undgå eksem bør frisører også anvende tykkere, genanvendelige handsker til rengøring og desinficering af udstyr, vaskekummer, gulve osv.

Handsker er personlige og må aldrig deles. Handsker skal tages af på korrekt vis. Indersiden af genanvendelige handsker skal være tørre, inden de tages på igen.

Tips til brug af handsker:

- Køb handsker i den rigtige form og størrelse (lille/mellem/stor).
- Sørg for, at dine hænder er rene og tørre, før du tager handsker på.
- Tag evt. smykker af.
- Smør creme på hænderne, efter at du har taget handskerne af.
- Engangshandsker må aldrig genbruges.
- Lav et opslag på frisørhandskens manchet ved udførelse af vådt arbejde.

2.4.1.2. Arbejdspladsens indretning

Der bør være et særskilt sted til opblanding, der hovedsagelig er adskilt fra frisørsalonen.

⁽¹⁷⁾ Se PPE Regulation Guidelines — Guide to application of Regulation EU 2016/425 on personal protective equipment (<https://ec.europa.eu/docsroom/documents/29201>) og Rådets direktiv 89/656/EØF af 30. november 1989 om minimumsforskrifter for sikkerhed og sundhed i forbindelse med arbejdstagernes brug af personlige værnemidler under arbejdet.

2.4.1.3. Ikkeallergifremkaldende udstyr

Nogle mennesker er allergiske over for metallet nikkel og oplever en allergisk reaktion, når genstande såsom smykker eller udstyr, der indeholder nikkel, kommer i kontakt med deres hud. Frisører kan være allergiske over for nikkel, inden de begynder at arbejde i erhvervet, eller de kan udvikle en sådan allergi senere (personer, der er allergiske over for ét stof, er tilbøjelige til at udvikle allergier over for andre). I frisørsaloner kan nikkel forekomme i redskaber af rustfrit stål såsom sakse og hårnåle, hvorved frisører, som er allergiske, udsættes for risikoen for irritation eller allergiske reaktioner.

Det anbefales, at frisører tager smykker af hænderne og fingrene og venter med at tage dem på igen, til arbejdsdagen er forbi. Det skyldes, at brugen af smykker forhindrer dem i at vaske og tørre hænderne korrekt, hvilket ofte er nødvendigt ved udførelse af vådt arbejde. Desuden kan fugt og kosmetik samle sig under smykkerne og forårsage hudproblemer.

Yderligere oplysninger om hudsygdomme findes andetsteds ⁽¹⁸⁾ ⁽¹⁹⁾.

2.5. Luftvejsproblemer

Frisører kan opleve luftvejsproblemer som følge af eksponering for stoffer i kosmetiske produkter såsom farvestoffer, blegemidler, hårudretningsprodukter, hårspray, parfumer og duftstoffer. En sådan eksponering kan forårsage allergiske reaktioner i luftvejene, hvilket fører til symptomer som hoste, hvæsende vejrtrækning og stakåndethed, nysen, tilstoppet næse og astma.

Det er værd at bemærke, at luftvejssygdomme først udvikler sig efter gentagen eksponering over en længere periode for små mængder af sådanne stoffer. Symptomerne kan opstå efter anvendelse af det pågældende stof og forværres af manglende (korrekt) ventilation. Når en person er blevet sensibiliseret over for et bestemt stof gennem en periode, kan symptomerne blive udløst af en enkelt kontakt med selv meget små mængder af det pågældende stof i meget lavere koncentrationer end dem, der oprindeligt forårsagede den hypersensitive tilstand. Den berørte persons helbred forbedres ofte, når vedkommende er væk fra arbejdet.

Forebyggende og beskyttende foranstaltninger omfatter risikovurdering, anvendelse af substitutionsprincippet og et godt ventilationssystem.

Som foreslået i afsnit 1 bør arbejdsgiverne vurdere risiciene med henblik på at identificere, hvilke stoffer, som potentielt kan forårsage luftvejsproblemer, der anvendes eller genereres i forbindelse med de udførte opgaver, og afgøre, hvem der kan lide skade og på hvilken måde. Efterfølgende bør de anvende produkter, der yder den højeste grad af beskyttelse af arbejdstagernes sundhed og sikkerhed, eller produkter, der indebærer det laveste eksponeringsniveau i overensstemmelse med substitutionsprincippet. Arbejdsgiverne skal overveje metoder til forebyggelse af eksponering, hvis substitution ikke er mulig, og minimere eksponeringskoncentration, -varighed og -hyppighed samt

⁽¹⁸⁾ Kilder: Verhamme, M.: A Close Shave, Transnational ESF Project — Final report — Phase 1, Coiffure, Ghent, 2014 (<https://www.videncenterforfrisorer.dk/wp-content/uploads/dokumenter/rapporter/A%20close%20shave.%20January%20March%202014%20TRANSNATIONAL%20ESF%20PROJECT.pdf>), og Coiffure, Fiches Take Care of Yourself! — Skin prevention and ergonomics for hairdressers, Coiffure, Ghent.

⁽¹⁹⁾ Kilde: SafeHair 1.0 og 2.0 — om beskyttelse af huden i frisørfaget på <https://www.safehair.eu/dk/safehair/homepage>, herunder det lægelige referencedokument: https://www.safehair.eu/fileadmin/user_upload/documents/Documents/Grundlagendokument/Occupational_Skin_Diseases_in_hairdressing_EN.pdf.

antallet af eksponerede arbejdstagere. Risikovurderingen bør derfor omfatte metoder til at håndtere emissioner ved kilden ved at ændre arbejdsprocessen (undgå produktion af aerosoler og dampe, installere et godt ventilationssystem til bekæmpelse af emissioner og andre foranstaltninger på arbejdspladsen såsom indretning af særskilte områder til blanding af stoffer).

Det anbefales kraftigt, at frisører anvender pumpepray (uden gas) og blegemidler, som ikke fordamper, og fortynder koncentrerede produkter (f.eks. shampoo, hårfarvningsmidler) på den rigtige måde.

Det tilrådes at overvåge eksponering og sundhedsproblemer og at revurdere dem regelmæssigt. I tilfælde af luftvejssymptomer, der kan være knyttet til arbejdet, bør der indføres lægekontrol. Det tilrådes, at resultaterne registreres, og at arbejdstagerne og/eller deres repræsentanter høres, navnlig i forbindelse med vurdering af risici, eksponering og åndedrætsproblemer på arbejdspladser og substitution af visse stoffer, om valg af personlige værnemidler og om resultaterne af overvågningen, herunder sundhedsovervågning. Det er værd at bemærke, at eksponering for latex for nogle arbejdstagere ud over udslæt, nældefeber, kløe og symptomer knyttet til næsen, øjnene og bihulerne også kan forårsage latexallergi ⁽²⁰⁾ eller astma.

Yderligere oplysninger om hudlidelser findes andetsteds ⁽²¹⁾.

2.6. Tinnitus, høreskader og træthed som følge af støj på arbejdspladsen

Eksponering for et højt støjniveau på arbejdspladsen ⁽²²⁾ over længere tid kan forårsage tinnitus (hyle- eller fløjtetoner, summen eller brummen for ørerne) eller nedsat hørelse, hvilket er pinefuldt og kan føre til søvnforstyrrelser. Høreskader kan også være varige, og de kan forårsages af en pludselig, meget høj lyd.

Et højt støjniveau på arbejdspladsen, som i forbindelse med frisørsaloner kommer fra støjende udstyr (f.eks. hårtørrere) og baggrundsmusik, kan også gøre det vanskeligere at høre advarsler. Desuden er folk mindre bevidste om, hvad der foregår omkring dem, hvilket kan føre til sikkerhedsrisici med risiko for personskader. Støj gør det også vanskeligere at kommunikere, hvilket øger følelsen af træthed.

Hvis mængden af baggrundsstøj reduceres, f.eks. ved at skrue ned for musikken, bliver det lettere at tale og at høre andre, og man kan nemmere følge med i samtaler.

Det er nødvendigt at stille spørgsmålet: "Har vi et problem med støj, og kan jeg føre en normal samtale med mine kolleger på 2 meters afstand?". Hvis det ikke er muligt at reducere støjen fra udstyr, bør det ideelt set erstattes med udstyr, der er mindre støjende, eller med en anden, mindre støjende proces, og den tid, arbejdstagerne tilbringer i støjende rum, bør begrænses.

⁽²⁰⁾ Der er også risiko for type I-allergi (straksallergi) hos kunder.

⁽²¹⁾ Kilde: EU-OSHA: Facts 39 — Indåndingsallergener, <https://osha.europa.eu/da/publications/factsheet-39-respiratory-sensitisers/view>.

⁽²²⁾ For juridiske bestemmelser henvises til Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2003/10/EF af 6. februar 2003 om minimumsforskrifter for sikkerhed og sundhed i forbindelse med arbejdstagernes eksponering for risici på grund af fysiske agenser (støj) (17. særdirektiv i henhold til artikel 16, stk. 1, i direktiv 89/391/EØF), som ændret (EUT L 42 af 15.2.2003, s. 38).

Liste over nyttige links

Brochurer udarbejdet af arbejdsmarkedets parter

Verhamme, M.: A Close Shave, Ergonomics for Start-up Hairdressers — Transnational ESF project, Coiffure, Ghent, 2015, <https://www.febelhair.org/sites/default/files/ergonomie-2015-en-lr.pdf>.

Verhamme, M.: A Close Shave, Preventing Skin Complaints for Start-up Hairdressers — Transnational ESF project, Coiffure, Ghent, 2015, <https://www.febelhair.org/sites/default/files/huidpreventie-2015-en-lr.pdf>.

Coiffure: Fiches Take Care of Yourself! — Skin prevention and ergonomics for hairdressers, Coiffure, Ghent, https://www.febelhair.org/sites/default/files/ubk-fiches-zorg_voor_jezelf-en-lr.pdf.

Verhamme, M.: A Close Shave, Transnational ESF Project — Final report — Phase 1, Coiffure, Ghent, 2014, https://www.febelhair.org/sites/default/files/esf-project-eng_def-hr-zonder_afloop-printer.pdf.

SafeHair: SafeHair 1 og 2 (projekt blandt arbejdsmarkedets parter om beskyttelse af huden i frisørfaget), <https://www.safehair.eu/dk/safehair/homepage/>.

ErgoHair: Cut to the Chase! — Ergonomic tips for the employer, EU Project ErgoHair VS/2017/0077, <https://www.ergohair.eu/wp-content/uploads/ERGOHAIR-EMPLOYERS-2019-ENG.pdf>.

ErgoHair: Cut to the Chase! — Ergonomic tips for the employee, EU Project ErgoHair VS/2017/0077, <https://www.ergohair.eu/wp-content/uploads/ERGOHAIR-EMPLOYEES-2019-ENG.pdf>.

ErgoHair: Cut to the Chase! — Ergonomic tips for education and training, EU Project ErgoHair VS/2017/0077, <https://www.ergohair.eu/wp-content/uploads/ERGOHAIR-EDUCATION-2019-ENG.pdf>.

Undersøgelser foretaget af arbejdsmarkedets parter

ErgoHair: Musculoskeletal Health of Hairdressers — Protection of occupational health and safety at workplace, 2019 (lægeligt referencedokument), <https://www.ergohair.eu/wp-content/uploads/ERGOHAIR-MEDICAL-REFERENCE-DOCUMENT-2019-ENG.pdf>.

Sonsmann, F., Braumann, A., Wilke, A., Malte John, S. og Wulfhorst, B.: Occupational Skin Diseases in the Hairdressing Trade, University of Osnabrück (lægeligt referencedokument), https://www.safehair.eu/fileadmin/user_upload/documents/Documents/Grundlagendokument/Occupational_Skin_Diseases_in_hairdressing_EN.pdf.

Skoufi, G. I., Nena, E., Kostikas, K., Lialios, G. A., Constantinidis, T. C., Daniil, Z. og Gourgoulialis, K.: Work-related respiratory symptoms and airway disease in hairdressers, International Journal of Occupational and Environmental Medicine, vol. 4, 2013, s. 53-60.

Dulon, M., Peters, C., Wendeler, D. og Nienhaus, A.: Trends in occupational airway diseases in German hairdressers: Frequency and causes, American Journal of Industrial Medicine, vol. 54, 2011, s. 486-493.

Eksempler fra medlemsstaterne

ErgoHair: Good Practice Examples, <https://www.ergohair.eu/wp-content/uploads/ERGOHAIR-GOOD-PRACTICE-EXAMPLES-2019-ENG.pdf>.

A Close Shave (video på nederlandsk med engelske undertekster), <https://www.youtube.com/watch?v=Fhi4cXg7gqM>.

Healthy Hairdresser, <https://healthyhairdresser.nl/>.

Publikationer udgivet af EU-OSHA

OSHWiki: [https://oshwiki.eu/wiki/Occupational_Safety_and_Health_Administration_\(OSHA\)](https://oshwiki.eu/wiki/Occupational_Safety_and_Health_Administration_(OSHA)).

Psykosociale risici og stress på arbejdspladsen, <https://osha.europa.eu/da/themes/psychosocial-risks-and-stress>.

E-fact 34 — Risk assessment for hairdressers, <https://osha.europa.eu/da/publications/e-fact-34-risk-assessment-hairdressers>.

Muskel- og knoglesundhed inden for frisørfaget, <https://osha.europa.eu/da/publications/musculoskeletal-health-hairdressers/view>.

Occupational Health and Safety in the Hairdressing Sector (rapport om sundhedsrisici i frisørbranchen), <https://osha.europa.eu/da/publications/occupational-health-and-safety-hairdressing-sector/view>.

OiRA

Sådan gennemføres en arbejdspladsvurdering, <https://oiraproject.eu/da/how-carry-out-risk-assessment>.

OiRA-værktøjer (frisør- og skønhedssaloner), <https://oiraproject.eu/da/oir-tools?f%5B0%5D=sector%3AHairdressers%20%26%20beauty%20salons>.

Spørgsmål vedr. covid-19

Covid-19 — Tilbage til arbejdspladsen — Tilpasning af arbejdspladser og beskyttelse af medarbejdere, https://oshwiki.eu/wiki/Covid-19_%E2%80%94_Tilbage_til_arbejdspladsen_Tilpasning_af_arbejdspladser_og_beskyttelse_af_medarbejdere.

OiRA-værktøj — Covid-19-revision, <https://oiraproject.eu/oir-tools/eu/covid-19/covid-19-revision>.

COVID-19 — Protection of the Health of Hairdressers, <https://coiffure.eu/social-dialogue/official-documents/covid-19-protection-health-hairdressers>.

SÅDAN KONTAKTER DU EU

Personligt

Der findes flere hundrede Europe Direct-informationscentre i hele EU. Find dit nærmeste center på: https://europa.eu/european-union/contact_da

Pr. telefon eller e-mail

Europe Direct er en tjeneste, der besvarer spørgsmål om EU. Kontakt Europe Direct:

- på gratisnummeret: 00 800 6 7 8 9 10 11 (visse operatører tager betaling for disse opkald)
- på det almindelige telefonnummer +32 22999696 eller
- pr. e-mail: https://europa.eu/european-union/contact_da

SÅDAN FINDER DU OPLYSNINGER OM EU

Online

Oplysninger om EU er tilgængelige på alle EU's officielle sprog på Europawebstedet: https://europa.eu/european-union/index_da.

EU-publikationer

Du kan downloade eller bestille EU-publikationer gratis eller mod betaling på: <https://op.europa.eu/en/publications>. Du kan bestille flere eksemplarer af de gratis publikationer ved at kontakte Europe Direct eller dit lokale informationscenter (se https://europa.eu/european-union/contact_da).

EU-retten og relaterede dokumenter

Du kan nemt få adgang til EU's juridiske oplysninger (herunder al EU-ret siden 1952) på alle officielle EU-sprog på EUR-Lex: <http://eur-lex.europa.eu>.

Åbne data fra EU

På EU's portal for åbne data (<http://data.europa.eu/euodp/da>) har du adgang til datasæt fra EU. Dataene kan downloades og genanvendes gratis til både kommercielle og ikkekommercielle formål.

Publications Office
of the European Union